

Zakres obowiązków

Ze stosunku ubezpieczenia wynikają obowiązki ubezpieczającego i ubezpieczonego, których realizacja jest niezbędna w celu prawidłowego wykonania umowy ubezpieczenia. – MAREK OPIELA, JAKUB PSZCZÓŁKOWSKI

Odpowiednie regulacje kodeksu cywilnego, ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych oraz postanowienia umów ubezpieczenia nakładają na ubezpieczającego i ubezpieczonego liczne obowiązki. Właśnie źródło tych obowiązków pozwala dokonać ich podziału na ustawowe, które wynikają z aktów prawnych oraz umowne (wynikające z umowy ubezpieczenia). Do ustawowych należą obowiązki: deklaracji ryzyka, zapłaty składki, minimalizacji szkody, współpracy z ubezpieczycielem w toku likwidacji szkody. Wśród umownych wyróżniamy obowiązki: notyfikacji ryzyka, prewencyjne, zgłoszenia szkody w określonym terminie, zabezpieczenia roszczeń regresowych.

Według innej klasyfikacji obowiązki ubezpieczającego i ubezpieczonego można podzielić na te, których wykonanie ubezpieczyciel może wyegzekwować również na drodze sądowej, przy zastosowaniu przymusu państwowego (obowiązki podstawowe, nazywane również mianem obowiązków *sensu stricte*, do których zalicza się obowiązek zapłaty składki) oraz obowiązki dodatkowe, określane powszechnie mianem powinności, których naruszenie może spotkać się z zastosowaniem przez ubezpieczyciela sankcji przewidzianej w przepisach bądź umowie ubezpieczenia (pozostałe wskazane wyżej obowiązki).

Kolejnym kryterium podziału jest kontekst czasowy obowiązków. Pozwala on wyodrębnić obowiązki dotyczące okresu przed zawarciem umowy ubezpieczenia (deklaracja ryzyka oraz – o ile nie przewidziano innego terminu płatności – zapłata składki), obowiązki dotyczące okresu po zawarciu umowy ubezpieczenia i przed wystąpieniem wypadku ubezpieczeniowego (notyfikacja ryzyka, obowiązki prewencyjne) oraz obowiązki dotyczące okresu po wystąpieniu wypadku ubezpieczeniowego (zgłoszenie zdarzenia, dążenie do zmniejszenia szkody, współpraca z ubezpieczycielem w toku postępowania

Marek Opiela
jest radcą prawnym
w kancelarii prawnej
Dittmajer i Wspólnicy.

likwidacyjnego, zabezpieczenie roszczeń regresowych).

Zasadą jest, że ww. obowiązki powinny zostać wykonane przez ubezpieczającego. Odstępstwa od tej reguły przewidziane są w przypadkach, w których umowa ubezpieczenia zawierana jest przez przedstawiciela (w zakresie deklaracji ryzyka) oraz w odniesieniu do umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek uregulowanej art. 808 k.c. (obowiązki inne niż zapłata składki). Zarzuty mające wpływ na odpowiedzialność ubezpieczyciela może jednak podnieść również przeciwko ubezpieczonemu. Zaznaczyć należy, że rozróżnienie to nie znajdzie zastosowania w razie tożsamości osoby ubezpieczającego i ubezpieczonego.

DEKLARACJA RYZYKA

Zgodnie z art. 815 § 1 k.c.: *Ubezpieczający obowiązany jest podać do wiadomości ubezpieczyciela wszystkie znane sobie okoliczności, o które ubezpieczyciel zapytywał w formularzu oferty albo przed zawarciem umowy w innych pismach. Jeżeli ubezpieczający zawiera umowę przez przedstawiciela, obowiązek ten ciąży również na przedstawicielu i obejmuje ponadto okoliczności jemu znane. W razie zawarcia przez ubezpieczyciela umowy ubezpieczenia mimo braku odpowiedzi na poszczególne pytania, pominięte okoliczności uważa się za nieistotne.*

Obowiązek deklaracji ryzyka dotyczy zarówno ubezpieczającego, jak i ubezpieczonego w umowie ubezpieczenia na cudzy rachunek, chyba że ubezpieczony nie wiedział o zawarciu umowy na jego rachunek (art. 815 § 2¹ k.c.). Udzielenie powyższych informacji pozwala ubez-

Jakub Pszczółkowski
jest prawnikiem
w kancelarii prawnej
Dittmajer i Wspólnicy.

pieczycielowi na właściwe oszacowanie ryzyka oraz wysokości należnej składki, uzasadniając określenie umowy ubezpieczenia mianem „kontraktu najwyższego zaufania” (*contractus uberrimae fidei*).

Realizacja tego obowiązku sprowadza się najczęściej do wypełnienia odpowiedniego formularza (wniosku), zawierającego szereg pytań skierowanych do ubezpieczającego (ubezpieczonego). Brak precyzyjnego sformułowania pytań nie powinien jednak skutkować negatywnymi konsekwencjami dla ubezpieczonego. To w interesie ubezpieczyciela pozostaje zatem właściwa redakcja formularza, dotyczącego deklaracji ryzyka bądź innego rodzaju pism zawierających pytania kierowane do ubezpieczonego.

Z obowiązkiem deklaracji ryzyka wiąże się również obowiązek określenia przez ubezpieczającego (ubezpieczonego) zakresu ubezpieczenia. Zakres ten, oprócz elementu czasowego, dotyczy przede wszystkim przedmiotu ubezpieczenia. W ubezpieczeniu mienia będzie to głównie określenie rzeczy (ruchomości, jak i nieruchomości), ich wartości, jak i miejsca, w którym się znajdują. W praktyce można bowiem zaobserwować wiele przypadków „zaskoczenia” ubezpieczonych, którzy dopiero po powstaniu szkody i otrzymaniu stanowiska (decyzji) ubezpieczyciela odnośnie jego odpowiedzialności, dowiadują się, jakie mienie zostało objęte ochroną ubezpieczeniową. Konsekwencją takiej sytuacji może być odmowa wypłaty odszkodowania ze względu na nieobjęcie ochroną danej rzeczy, bądź niedoubezpieczenie związane z niedoszacowaniem jej wartości. ▶

► W ubezpieczeniach OC działalności gospodarczej jedną z podstawowych powinności ubezpieczającego (ubezpieczonego) jest określenie miejsca oraz przedmiotu prowadzonej działalności. Właściwe oznaczenie tych elementów jest konieczne do uzyskania požądanej przez ubezpieczonego ochrony. Przykładowo, skoro we wniosku o zawarcie umowy ubezpieczenia, stanowiącym integralną część umowy ubezpieczenia, jako przedmiot działalności wskazano wyłącznie działalność budowlaną (roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków mieszkalnych i niemieskalnych), brak będzie podstaw do wypłaty odszkodowania w przypadku powstania szkody w związku z wynajmowanym przez ubezpieczonego w ramach działalności gospodarczej lokalem lub działalnością doradczą. Ochroną ubezpieczeniową objęte są bowiem szkody powstałe w związku z ubezpieczoną działalnością gospodarczą, nie zaś każdą podjętą przez ubezpieczonego czynnością. Na marginesie należy wskazać, że niewłaściwe (niepełne) określenie rodzaju działalności wiązać może się z „niedopasowaniem” odpowiednich klauzul uzupełniających zakres udzielanej ochrony ubezpieczeniowej.

OBOWIĄZEK NOTYFIKACJI RYZYKA

Kolejnym obowiązkiem nałożonym zarówno na ubezpieczającego, jak i ubezpieczonego jest obowiązek notyfikacji ryzyka, tj. zgłoszenia zmian okoliczności, o które ubezpieczyciel zapytywał w formularzu oferty albo przed zawarciem umowy w innych pismach (art. 815 § 2 k.c.). Podstawą takiego obowiązku musi być przy tym odpowiedni zapis umowy ubezpieczenia. *A contrario*, brak takiego zastrzeżenia oznacza brak konieczności zgłaszania zmiany ww. okoliczności. Obowiązek ten nie może być nałożony w umowach ubezpieczenia na życie.

OBOWIĄZKI PREWENCYJNE

Wśród obowiązków ubezpieczającego (ubezpieczonego), których źródłem jest umowa ubezpieczenia, można przede wszystkim wyróżnić obowiązki prewencyjne. Celem tego rodzaju powinności jest minimalizowanie możliwości powstania szkody. Dotyczą one zwykle odpowiedniego zabezpieczenia ubezpieczonego mienia, np. w postaci zabezpieczeń przeciwkradzieżowych czy przeciwpożarowych, przestrzegania instrukcji, zaleceń lub procedur. W ubezpieczeniach osobowych stosowane są obowiązki powstrzymania się od podejmowania pewnych

czynności (np. aktywnego i dobrowolnego uczestnictwa w aktach przemocy, terroryzmu, zamieszkach).

grafika/ramka

W związku z charakterem powinności i brakiem możliwości egzekwowania ich na drodze sądowej, sankcją ich niezastosowania może być odmowa wypłaty odszkodowania lub jego zmniejszenie. W wyroku z 17 czerwca 1983 r. (I CR 189/83, OSNCP 1984/4 poz. 54) Sąd Najwyższy stwierdził, że *nie jest sprzeczne z przepisami kodeksu cywilnego regulującymi umowę ubezpieczenia postanowienia ogólnych warunków ubezpieczenia (...) nakładające na ubezpieczającego obowiązek zachowania rozsądnych środków ostrożności przy zabezpieczeniu mienia, których niedopełnienie uprawnia ubezpieczyciela do odmowy wypłaty świadczenia ubezpieczeniowego w całości lub części, jeśli niedopełnienie tych obowiązków miało wpływ na powstanie szkody albo jej rozmiar*. Z kolei w innym z wyroków Sąd Najwyższy wskazał, że *wprowadzenie do umowy ubezpieczenia autocasco tzw. obowiązków prewencyjnych obciążających ubezpieczonego utrwalone jest zwyczajowo i odpowiada celowi umowy ubezpieczenia, która chronić ma ubezpieczonego przed ryzykiem szkody wywołanej m.in. kradzieżą samochodu* (wyrok SN z 8 października 2004 r., V CK 70/04, Lex Polonica nr 1631612).

OBOWIĄZEK ZGŁOSZENIA WYPADKU

Doniesłe znaczenie odgrywa również obowiązek powiadomienia ubezpieczyciela o wypadku w określonym terminie (art. 818 § 1 i 2 k.c.). Zgłoszenie jest warunkiem podjęcia przez ubezpieczyciela czynności mających na celu ustalenie okoliczności zdarzenia. Ponadto rodzi po stronie ubezpieczyciela obowiązek udzie-

lenia informacji o zgłoszeniu, poinformowania o dokumentach potrzebnych do ustalenia odpowiedzialności i wysokości ewentualnego świadczenia, stanowiąc także początek terminu, w którym ubezpieczyciel zobowiązany jest zająć stanowisko w sprawie. Aby zastrzeżenie obowiązku terminowego zgłoszenia wypadku było skuteczne, konieczne jest uregulowanie tej kwestii w umowie ubezpieczenia.

OBOWIĄZEK WSPÓŁPRACY Z UBEZPIECZYCIELEM

Z powinnością notyfikacji szkody ściśle związany jest także obowiązek współpracy ubezpieczającego (ubezpieczonego) z prowadzącym „postępowanie likwidacyjne” ubezpieczycielem, tj. przekazywania informacji i udostępnieniu materiałów, o które ubezpieczyciel wystąpił. Źródłem tego obowiązku w odniesieniu do ubezpieczeń dobrowolnych jest art. 354 § 2 k.c., natomiast w ubezpieczeniach obowiązkowych (innych niż ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej zawodowej) art. 16 ust. 2 pkt. 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, statuuje jednocześnie obowiązek zgłoszenia szkody. Podstawowym celem przywołanych regulacji jest zapewnienie możliwości prawidłowego przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego i zajęcia stanowiska względem zgłoszonych roszczeń w oparciu o cały dostępny w sprawie materiał.

OBOWIĄZEK MINIMALIZACJI SZKODY I ZABEZPIECZENIA ROSZCZEŃ REGRESOWYCH

W art. 826 § 1 k.c. wprowadzono obowiązek podjęcia działań mających na celu minimalizację następstw wypadku w razie jego wystąpienia. Bardziej precyzyjne określenie środków, które ubezpieczony powinien podjąć w razie wystąpienia wypadku może zostać sformułowane w umowie ubezpieczenia. Zgodnie z art. 826 § 4 k.c., środki przeznaczone na działania, mające na celu minimalizację szkody winny zostać zwrócone w ramach udzielanej ochrony ubezpieczeniowej. W § 2 przywołanego artykułu umożliwiono ponadto ubezpieczycielowi zawarcie w umowie ubezpieczenia obowiązku zabezpieczenia możliwości dochodzenia roszczeń regresowych wobec osób odpowiedzialnych za szkodę. Regulacja ta, wprowadzona do kodeksu cywilnego nowelizacją z 10 sierpnia 2007 r., w odróżnieniu od obowiązku minimalizacji szkody, nie powstaje *ex lege*, a dopiero po wprowadzeniu stosownych postanowień do umowy ubezpieczenia. □